

Беделова Н.С., Ажибекова А.Т., Алиева Ч.М.

ОКУУ КИТЕБИНИН САПАТЫН БААЛООДО МУГАЛИМДИН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮ

Беделова Н.С., Ажибекова А.Т., Алиева Ч.М.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧИТЕЛЯ В ОЦЕНКЕ КАЧЕСТВА УЧЕБНИКА

N. Bedelova, A. Ajibekova, Ch. Alieva

ACTIVITIES OF THE TEACHER IN ASSESSING THE QUALITY OF A TEXTBOOK

УДК: 51.910.1

Макалада окуу китебин түзүүдө, анын сапатына көңүл буруу зарылдыгындагы мугалимдердин ишмердүүлүгү каралды. Окуу предмети боюнча окуу китебин түзүү, мугалимдин кесиптик ишмердүүлүгүнүн негизги элементи болуп саналат. Окуу китептери, ОМКлар тиешелүү окуу материалдарынын мазмунун, сабактардын бардык түрлөрүн жана окуучулардын өз алдынча иштерди аткаруусу үчүн зарыл болгон окуу каражаттарын камтып турат. Математикалык дисциплиналар боюнча ОМК окуу китебине таянуу менен анын ордун алмаштыруучулукту сактоо менен түшүнүктөрдүн жана ишмердүүлүктөрдүн түрлөрүнүн курамында, окуу программасын толук ишке ашырууда, окуу китебинин интегралдоочу ролун күчөтөт, аны окуу процессинде колдонуунун натыйжалуулугун жогорулатары аныкталды. Окуу китеби билимдин жана окуу маалыматтарынын эң маанилүү булагы жана билим берүүнүн мазмунун алып жүрүүчү болуп эсептелинери, башка жагынан алганда, окуу китебинин жардамы менен билим берүү процессин уюштуруу. Окуу методикалык комплекс ар бир инсандын өсүп, өнүгүүсү үчүн окутуудагы негизги каражат экендиги аныкталды.

Негизги сөздөр: окуу китеп, окуу-методикалык комплекс, мугалим, ишмердүүлүк, мазмун, окуу каражаттары, талаптар, амалдар.

В статье рассматривается деятельность учителей в необходимости обратить внимание на качество по созданию учебника. Создание учебников, учебно-методических комплексов по предмету обучения является основным элементом в профессиональной деятельности учителя. Учебник, УМК включает содержание соответствующих учебных материалов, все виды занятий и учебные пособия, необходимые для самостоятельной работы учащихся. УМК по математическим дисциплинам в учебном пособии понятий и учебных видов деятельности, исходя из его места в составе, с сохранением соблюдения замены, при полной реализации учебной программы, усиливая интегрирующую учебника, повышает эффективность его применения в учебном процессе. Учебник является самым важным источником знаний и учебных данных, с другой стороны, с помощью учебника можно организовывать образовательный процесс. Определено, что УМК основное средство для развития и роста каждого человека в обучении.

Ключевые слова: учебник, учебно-методический комплекс, учитель, деятельность, содержание, учебные средства, требования, операции.

The article deals with the teacher's activities, it is necessary to pay attention to the quality of creating textbooks. The main elements of professional activities of the teachers' is creating textbooks, educational methodical complex on the subjects of training.

The EMC, textbook includes the relevant contents of a discipline, different types of lessons and textbooks which are necessary for student's independent work. EMC on mathematical disciplines in the textbook of concepts and educational activities, based on its place in the compositions, while maintaining compliance with the replacement, with the full implementation of the curriculum, strengthening the integrating textbook, increases the effectiveness of its use in the educational process. The textbook is the most important source of knowledge and training data, on the hand, with the help of a textbook, you can organize the educational process. It is determined that the teaching materials are the main means for the development and growth of each person in learning.

Key words: textbook, educational methodical complex, teacher, activity, content, educational tools, requirements, operations.

Окуу предметтери боюнча окуу китеби, окуу-методикалык комплекс окуу планына ылайык предметти окутууну камсыз кылуу үчүн жумушчу топ тарабынан иштелип чыгат. Окуу предмети боюнча ОМКны түзүү мугалимдин кесиптик ишмердүүлүгүнүн негизги элементтеринин бири болуп саналат. ОМК окуу материалынын мазмунун өздөштүрүү сапатын жогорулатуу зарылчылыгынын негизинде аныкталган талаптар боюнча түзүлөт [1]. Мында ОМКны түзүүдө негизги каражат болуп окуу китеби эсептелет.

КРдин эл мугалими, КР УИАнын корреспондент мүчөсү, КББА академиги, п.и.д., проф. И.Бекбоев айткандай окуу китебинин сапатына көңүл бурулбаса мугалимдин ишмердүүлүгүндө прогресс болбойт [1]. Окутуунун эффективдүүлүгү көбүнчө окуу адабиятынын (окуу китеп, окуу-методикалык комплекс, практикалык иш боюнча маселелер жыйнагы, маалымдама) сапатынан көз каранды болот [4].

Окуу китебинде кемчиликтердин болушуна автордун предмет боюнча билиминин жетишсиздиги, шашкандык жана көңүл коштук, эксперттердин жумушунун төмөнкү деңгээли, алсыз кайтарым байланыш себеп болот.

Менин көз карашымда окуу китепке системалык мамиле жасалышы зарыл, б.а. кандайдыр бир объектти бирдиктүү система катары изилдөө. Максаттуу өздөштүрүүдө биринчи кадамда системаны ички системаларга (системанын анализ этабы) бөлүп алабыз, кийин ар бир ички система өзүнчө система катары каралат. Таанып-билүү

процессинде аткарылуучу практикалык ишмердүүлүктөгү анализ амалы нерсени мүчөлүктөргө бөлүү, кубулуштар, предметтер аралык катыш же касиети.

А.В. Краснянский табият таануу боюнча окуу адабиятынын системалык анализинде төмөнкү негизги амалдарга бөлөт:

- 1) илимий маалыматтын анализи;
- 2) логикалык анализ;
- 3) педагогикалык анализ (дидактикалык анализ). Негизги максат объектти толук изилдөө [5].

Илимий маалыматтын анализи. Окуучу же студент үчүн окуу китеби илимий маалыматтын негизги булагы болуп эсептелет. Ошондуктан анализдин биринчи этабында окуу китебинде кармалган маалыматтын ишенимдүүлүгү текшерилет.

Логикалык анализ. Логикалык анализде окуу китеби ички система катары түшүнүк, талкуу, акыл корутундусу, далилдер, суроолор, түшүндүрмөлөр, моделдер жана теория элементтери болуп эсептелинет. Бул анализде төмөнкү амалдарды бөлүүгө мүмкүн:

- 1) окуу китептин түзүлүшү (структурасы),
- 2) негизги түшүнүктөрдү аныктоо анализи,
- 3) түшүнүктөр аралык байланыштын анализи жана аларды кийирүү,
- 4) эреже, мыйзам, теориялык концепциялардын жана алардын байланышынын анализи,
- 5) негиздөөнүн жана далилдин анализи,
- 6) түшүндүрүү анализи,
- 7) тапшырмалардын анализи (суроолор жана тапшырмалар).

Педагогикалык анализ. Педагогикалык анализде окуу китеби жалпы позицияда каралат: окуу китептин автору кандай тажрыйба берет, кантип берет, балдардын өнүгүүсүнө кандай таасирин тийгизет, ыктымалдуу билим.

Дидактикалык анализ – педагогикалык анализдин бөлүгү. Окуу китеби окутуунун каражаты катары окутууга дидактикалык принциптердин негизги талаптарына жооп бериши керек. Бул талаптар окутуунун адистик мыйзамдуулук системасынан алынат. Окутуу: илимий, системалуу жана удаалаш, жеткиликтүү, туруктуу, көйгөйдөн арылткан, көрсөтмөлүү, активдүү жана аң-сезимдүү болуусу абзел. Дидактикалык анализдин максаты болуп окутууда одоно бузууларды ачып берүү эсептелет. Мындай мүнөздө окуу китебинин сапатын изилдөөдө системалык анализ ишенимдүү курал катары эсептелет.

Биринчиден, системалык мамиле гана окуу адабияты боюнча толук маалыматты берет.

Экинчиден, системалык анализ окуу китепте жаңы идеяларды, мамиле жана ыкмаларды табууга

мүмкүндүк берет, ошондой эле окуу китептин мүчөлүштүктөрүн ачып берет жана классификациялайт.

Үчүнчүдөн, окуу китепти бардык тараптуу анализдөө эксперттердин жумушу жөнүндө ишенимдүү кабарды алууга, билим берүү системасынын абалы жөнүндө, окутуунун негизги каражаты катары билим берүү системасында окуу китеби түзүлөт жана колдонулат.

Окуу китепти баалоодо төмөнкүлөргө көңүл бурушат:

- ✓ дисциплинаны окутуунун максатынын программада негиздүү чагылдырылышы;
- ✓ программа кармаган бардык суроолордун кошулушу;
- ✓ дисциплинанын тарбиялык мүмкүнчүлүктөрүн туюнтуу даражасы;
- ✓ илимдин турмуш менен байланышы көрсөтүлгөн материалдын болушу;
- ✓ окуу материалын баяндоо удаалаштыгы (программага дал келген);
- ✓ мазмундуу жана методикалык бүтүндүктү көрсөткөн фиксирленген көлөмдүн сакталышы жана башка шарттар.

Окуу китебинин сапатын аныктоонун башкы критерийи болуп төмөнкүлөр эсептелинет:

➤ материалдын илимий деңгээли, стили жана баяндоонун методикалык чеберчилиги жана программалык эреженин түшүндүрмөсү: окуучунун же студенттин индивидуалдык өзгөчөлүктөрүн окутуу тепкичине дал келтирилип материалды ынаандыралык жана тапкычтуу түшүндүрүү, параграф боюнча фактылык материалдарды бөлүштүрүү;

➤ окуу китебинин ушул курстагы башка окуу китептер менен байланышы, ошол эле дисциплинанын андан мурунку окулган жана кийинки окулуучу окуу китептер менен байланышы;

➤ сүйлөмдүн түзүлүшү, сөздүктүү курам (түз жана кыйыр колдонулушу), стили.

Окуу китеби дидактиканын негизги эрежелерине, окутуунун максатына, милдеттерине, күтүлүүчү натыйжаларга жана талаптарына дал келиши абзел, мазмуну толугу менен конкреттүү дисциплинаны окутуунун жалпы принциптерине, окутуунун уюштуруу формаларына дал келиши керек. Демек, окуу китебинин методикалык аппаратына төмөнкү талаптарды жасалгалоо мүмкүн:

- окуучу же студенттин ишмердүүлүгүнө багытталган методикалык колдонмону иштеп чыгуу;
- окуу материалын өздөштүрүүдө окуучуну же студентти шыктандырган методикалык элементтердин болушу;
- окуу китебинин маалымдамасынын (справочник) болушу;

▪ чыгармачылык тапшырмалардын жеткиликтүүлүгү;

▪ негизги ойлорду, ачыкчылык түшүнүктөрдү, текстти рубрикациялоону бөлүп көрсөтүү;

▪ билимди актуалдаштыруу үчүн жаңы теманы үйрөнүүдө зарыл болгон суроолордун болушу;

▪ иллюстрацияда тапшырмалардын жеткиликтүүлүгү;

▪ жалпы окуулук жана дисциплиналар аралык мүнөздөгү тапшырмалардын болушу;

▪ билим алууда бир тепкичтен экинчи тепкичке көтөрүлүүдө татаалдашкан жана кеңейтилген ишмердүүлүктүн түрдүү ыкмада чеберчиликке багытталган тапшырмалардын жеткиликтүүлүгү.

Окуу китеби же окуу методикалык комплекс – окуу планына ылайык негизги жана жардамчы билим берүү программаларын сапаттуу уюштурууга керектүү жана жетиштүү окутуунун жана текшерүүнүн каражаты, нормативдүү жана окуу методикалык иш кагаздарынын системасы болуп саналат [3].

Азыр билим берүүдөгү маалыматтык технологияларды жайылтуу максатында электрондук окуу китептери иштелип чыгууда. Бул китептер ар бир предмет боюнча окуу программасына туура келген окуу материалдардын мазмунун, сабактардын бардык түрлөрү жана окуучулардын өз алдынча иштерди аткаруусу үчүн зарыл болгон окуу методикалык каражаттарды камтып турат.

Каалаган предметтин окуу китебинин же ОМК-сынын структурасы өзүнчө блокторду камтып турат. ОМКнын структурасындагы заманбап шарттарды эске алуу менен мугалим электрондук окуу-методикалык каражаттар бөлүмүн киргизүүсү зарыл [2].

Математика боюнча түзүлгөн окуу китеби же окуу методикалык комплекс – мугалимдин предмет боюнча теориялык билиминин, усулдук чеберчилигинин жана предметтин мазмунунун негизинде окуу ишмердүүлүктөрүн жүргүзүү деңгээлин жогорулатууга багыт берип, окуучулардын математикалык даярдыктарынын сапатын алгылыктуу деңгээлге жогорулатууга өбөлгө түзөт, анын түзүлүш сапаты биринчи орунда турат.

Адабияттар:

1. Бекбоев И. Инсанга багытталган окутуунун илимий-практикалык маселелери. - Б.: Педагогика, 2020. - 304-б.
2. Торогельдиева К.М., Беделова Н.С., Ажибекова А.Т. Математика боюнча окуу методикалык комплекстерди түзүүдөгү мугалимдин ишмердүүлүгү. КБААкабарлары, №2 (51). - Бишкек, 2020. - С. 231-235.
3. Гарькин В.П., Родичев Ю.А. Организационно-методические аспекты создания электронных образовательных ресурсов / Вестник СамГУ. - Естественнаучная серия, 2004. Специальный выпуск. - 175 с.
4. Лернер И.Я. Методологические проблемы дидактической теории построения учебника / Каким быть учебнику: Дидактические принципы построения. - М.: Изд. РАО, 1992. - Ч.1. - С. 7-26.
5. Беспалько В.П. Теория учебника: Дидактический аспект [Текст] / В.П. Беспалько. - М.: Педагогика, 1988. - 160 с.
6. Жадраева Л.У. Оценка качества учебников и учебно-методического комплекса. / Известия ВУЗов Кыргызстана. 2012. №. 8. - С. 190-191.
7. Жадраева Л.У. Основные характеристики школьных учебников и учебно-методических комплексов по математике. Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2013. №. 7. - С. 227-227.